

Samenvatting deelonderzoek van het Europese SPOTLIGHT project:

Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren van projecten die zich richten op de preventie van overgewicht bij volwassenen?

Achtergrond

Het aantal mensen met overgewicht en obesitas groeit gestaag. Dit heeft medische en sociale gevolgen voor individuen, en zorgt ook voor toenemende druk op, en economische gevolgen voor de gezondheidszorg. Meer dan de helft van de Europese volwassen bevolking heeft overgewicht of obesitas. In Nederland heeft 47% van de mannen en 41% van de vrouwen last van overgewicht¹.

In de afgelopen 20 jaar is er veel onderzoek gedaan naar de meest effectieve aanpak om volksgezondheidsproblemen zoals overgewicht te voorkómen. Interventies die zich alleen richten op individuele factoren, zoals het overbrengen van kennis, blijken op de lange termijn niet succesvol te zijn in het voorkomen of verminderen van overgewicht. Er is nu consensus dat initiatieven die zich tegelijkertijd richten op meerdere niveaus (de zogenaamde 'geïntegreerde' of 'multilevel' initiatieven) het meest succesvol zijn. Bij een geïntegreerde aanpak wordt aangegrepen op meerdere niveaus zoals de buurt, de gemeente, de sociale omgeving (familie en vrienden), de gezondheidszorgsector, de nationale politiek en de economie.

In deelproject 6 van het EU gefinancierde SPOTLIGHT project² hebben we voortgebouwd op eerder onderzoek dat zich richtte op wat voor soort interventies effectief zijn, en wat niet goed werkt in de preventie van overgewicht³. In dit deelproject hebben we ingezoomd op belemmerende en bevorderende factoren bij drie grote geïntegreerde projecten gericht op de preventie van overgewicht bij volwassenen. Deze drie projecten (case studies) vonden plaats in stedelijke gebieden met kwetsbare populaties (etnische minderheden, laag opgeleiden, alleenstaande ouders, kinderen, enz.) in drie betrokken Europese landen (Denemarken, Nederland en het Verenigd Koninkrijk).

We hebben diepte-interviews gehouden met degenen die betrokken waren bij de ontwikkeling en uitvoering van de 'multilevel initiatieven', om inzicht te krijgen in welke aspecten van de initiatieven hadden geholpen bij het succes van de aanpak, en welke aspecten juist succes belemmerden. We hebben gebruik gemaakt van gestandaardiseerde methoden (die in alle drie de landen vergelijkbaar waren) om de data te verzamelen en te analyseren. De geïnterviewden hebben openhartig hun visie en standpunten met ons gedeeld, en met dank aan deze vrijgevigheid hebben we veel waardevolle kennis opgedaan voor ons onderzoek. De informatie uit de interviews is geanalyseerd door middel van thematische inhoudsanalyse.

Ondanks de diversiteit van de landen en het verschil in projecten die we onderzochten, kwamen een aantal overeenkomende factoren naar voren die consequent het succes van de case studies bevorderden of belemmerden..

---

¹ <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=83021NED&D1=17-23&D2=0-13,37-42&D3=0&D4=I&HD=150430-1349&HDR=T&STB=G1,G2,G3>

² <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/793>

³ Angermayr, L., Melchart, D., Linde, K., 2010. Multifactorial lifestyle interventions in the primary and secondary prevention of cardiovascular disease and type 2 diabetes mellitus--a systematic review of randomized controlled trials. *Ann Behav Med.* 2010 Aug;40(1):49-64

Er werden veel factoren genoemd door de geïnterviewden, maar een aantal factoren waren duidelijk belangrijker dan anderen. Onderstaand zijn de belangrijkste factoren samengevat:

Tijd en geld: In elk project is voldoende startbudget belangrijk, maar het werd ook duidelijk dat financiële zekerheid gedurende het hele project van belang was. Bijvoorbeeld: als die financiële zekerheid wordt aangetast (bijvoorbeeld omdat er bezuinigingen bij de gemeente worden aangekondigd), kunnen andere (private) sponsors zich terugtrekken als sponsor. Dit soort ontwikkelingen vertragen het project, en kunnen ook ernstige gevolgen hebben voor de doorgang van ontwikkelingen aan de infrastructuur zoals het aanleggen van nieuwe fietspaden. Daarbij is het ook belangrijk dat subsidie-verstrekkers geen belemmerende rol spelen in het project.

Naast het belang van financiële zekerheid voor de gehele duur van het project, is het belangrijk dat er genoeg tijd beschikbaar is om een project te ontwikkelen, te implementeren, te evalueren, bij te stellen en in te bedden in bestaande structuren (zodat het project ook zonder externe financiering kan voortbestaan na afloop van het project). Geïnterviewden gaven aan dat er minimaal 4 tot 6 jaar nodig is om projectinitiatieven te integreren in de gemeenschap, en de infrastructuur blijvend aan te passen (bijvoorbeeld in de gezondheidszorg, woningcorporaties, lokale overheden en sociale ondernemingen). Dit soort integratie is cruciaal voor de langetermijneffecten van zulk soort projecten op gezondheidsgedrag en overgewicht.

Betrokkenheid van de doelgroep: Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het belangrijk is dat de lokale bevolking vanaf het begin betrokken worden bij het project. In alle drie de case studies is dit niet goed gelukt. Belangrijke factoren voor het niet goed betrekken van de lokale bevolking zijn met deze studie geïdentificeerd. De belangrijkste reden was dat de geïnterviewden ervaren dat het project van bovenaf ("top down") was opgelegd, zodat de doelgroep het idee had niet betrokken te zijn bij de ontwikkeling. Ze beseften zich wel dat dit niet de beste manier was – en hebben er in veel gevallen alles aan gedaan om de doelgroep toch te betrekken – maar deze manier van werken was inherent aan de manier waarop de financiering geregeld was.

In de onderzochte projecten was het benodigd om een subsidieaanvraag in te dienen voor verschillende deelprojecten. Omdat hier beperkt tijd voor was moest in korte tijd een plan worden ontwikkeld, en vaak lukte het niet, of werd vergeten, om te vragen wat de behoeftes van de doelgroep waren. Een van de aanbevelingen die voortvloeiden uit ons onderzoek is dan ook om een tweestaps proces in te voeren bij het meedingen naar subsidiegeld: eerst zou er een kleiner bedrag (en voldoende tijd) moeten worden toegekend waarmee een idee kan worden uitgewerkt, inclusief het identificeren van de behoeftes van de doelgroep, en vervolgens kan het project (eventueel met de nodige aanpassingen) met het resterende bedrag worden geïmplementeerd.

Tegenstrijdige factoren: Een aantal factoren bleken bevorderend te werken in vroege stadia van het project, maar belemmerend te werken in latere stadia. Dit soort tegenstrijdige factoren waren nog niet in eerder onderzoek aangetoond, en deze resultaten geven aan dat bij het uitvoeren van complexe projecten er zeer reële spanningen zijn tussen het implementeren van een project en het in stand houden van een project. Hiermee bedoelen we dat er conflicten zijn tussen de succesfactoren voor 'doen' van een kwalitatief goed en effectief project in een korte tijd, en succesfactoren voor werkelijk aangaan samenwerkingsverbanden met de wijk, politici, organisaties enzovoorts. Het heeft tijd nodig om een samenwerking te ontwikkelen, en een verankerde samenwerking is een noodzakelijke voorwaarde voor het inbedden van projectactiviteiten in bestaande initiatieven, zodat deze op de lange termijn ook nog effect zullen hebben.

Een voorbeeld is de rol van de projectleider. Het enthousiasme, de stuwende kracht, en de toewijding van een projectleider is cruciaal voor het begin van een project, alsook een goede samenwerking tussen verschillende partijen. Het bleek echter ook dat wanneer een projectleider – die toch vaak voor de duur van het project is aangesteld – dan weggaat, het voor de achterblijvers moeilijk is om zonder leiderschapsfiguur door te gaan. Ditzelfde geldt ook voor de samenwerking tussen verschillende partijen. In de praktijk bleek deze samenwerking gebaseerd op het contact tussen individuen, in plaats van een ingebed contact tussen organisaties. Dit had tot gevolg dat de samenwerking vaak spaak liep wanneer één individu een andere baan kreeg.

Conclusies

In drie verschillende projecten met een geïntegreerde aanpak zijn middels kwalitatief onderzoek gemeenschappelijke bevorderende en belemmerende factoren geïdentificeerd. Deze factoren waren met name gerelateerd aan tijd, geld, het betrekken van de doelgroep, en wisselend management. Deze factoren maakten consequent in alle drie de landen onderscheid tussen of een project succesvol of minder succesvol was. Bij het de ontwikkeling en implementatie van toekomstige interventies ter preventie van overgewicht zullen deze factoren meegenomen moeten worden om de effectiviteit te vergroten.

Een uitgebreide beschrijving van de aanleiding voor deze studie, de methoden voor het uitvoeren van deze studie en een gedetailleerde resultatenbeschrijving zal worden gepubliceerd in een internationale wetenschappelijke publicatie. Voor vragen over het project of over de resultaten kunt u contact opnemen met de auteurs via j.mackenbach@vumc.nl.

Joreintje Mackenbach en Jeroen Lakerveld, onderzoekers bij het VU Medisch Centrum Amsterdam (afdeling Epidemiologie en Biostatistiek)